

АБАЙ ПОЭЗИЯСЫ АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛ ТҮЛҒА
ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ:
ГУМАНИСТІК ПАРАДИГМАНЫҢ НЕГІЗДЕРІ

Тумабаева М.Б.,

8D01701 – Қазақ тілі мен әдебиеті білім беру бағдарламасының докторанты, Лияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қаласы, 040000, Қазақстан Республикасы, e-mail: madina_tumabaeva@mail.ru, телефон: +7 775 924 7773

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2838-6067>.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15271932>

Özet. *Abay'ın şiiri hümanist düşünceyle zenginleştirilmiştir, bu nedenle eserlerini okuyarak öğrencilerin ahlaki değerlerini geliştirmek mümkündür. Makale, Abay'ın eserlerinin eğitimsel önemini ve yaratıcı yeteneklerin gelişiminde kullanım yöntemlerini analiz ediyor. Hümanist paradigmanın temellerine göre eğitim sadece bilgi aktarımına değil, aynı zamanda bireyin ruhsal ve yaratıcı gelişimine de hizmet etmelidir. Bu çalışma, Abay felsefesinden kaynaklanan yöntemlerin modern eğitim sürecinde yaratıcı bir kişiliğin oluşumu üzerindeki etkisini göstermeyi mümkün kılmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Şiir, yaratıcı kişilik, yöntemler, paradigma.*

Abstract. *Abai's poetry is enriched with humanistic ideas, so it is possible to develop the moral values of students by reading his works. The article analyzes the educational significance of Abai's works and methods of their use in the development of creative abilities. According to the foundations of the humanistic paradigm, education should serve the spiritual and creative development of the individual, and not just the transmission of information. This study allows us to show the influence of methods arising from Abai's philosophy on the formation of a creative personality in the modern educational process.*

Keywords: *Poetry, creative personality, methods, paradigm.*

Абай Құнанбайұлы қазақ халқының рухани байлығын терең әрі жан-жақты байытқан ұлы ақын және ойшыл. Оның шығармашылығы тек әдебиет қана емес, бүкіл қазақ халқының тәрбиесіне, мәдениетіне және білім жүйесіне ықпал еткен маңызды рухани мұра болып табылады. Абай поэзиясының негізгі арқауы адамгершілік, білім, ақыл-парасат, ізгілік пен әділеттілік сияқты ұғымдарға негізделген. Бұл құндылықтар оның шығармашылығында терең философиялық мәнге ие болып, адамзаттың рухани дамуына бағытталған гуманистік ойларының негізін құрайды. Абайдың философиялық мұрасы бүгінгі күнде де өзектілігін жоғалтпай, жастарды тәрбиелеуде маңызды рөл атқарып отыр.

Қазіргі білім беру жүйесінде шығармашыл, тұлғалық дамыған жеке адамдарды тәрбиелеу, тек техникалық біліммен ғана емес, адамның рухани

«АБАЙ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫНЫҢ ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ӘСЕРІ»

ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ - ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ

және моральдық құндылықтарымен байланысты болуға тиіс. Осы тұрғыда Абайдың шығармашылығынан алынатын гуманистік идеялар мен әдіс-тәсілдер оқу процесінде шығармашылық тұлға қалыптастыруға үлкен септігін тигізеді. Абайдың поэзиясы арқылы шәкірттерге тек білім беріп қана қоймай, оларды азаматтық, рухани және шығармашылық тұрғыдан дамытуға болады.

Бұл мақалада Абай шығармаларының гуманистік негіздері мен олардың білім беру әдістемесінде шығармашыл тұлға қалыптастыруға бағытталған рөлі қарастырылады. Абайдың адамгершілік пен шығармашылықты үйлестіретін идеяларын оқыту арқылы оқушылардың рухани дамуымен бірге олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болатынын көрсету мақсат етіледі. Сонымен қатар, гуманистік парадигма негізінде Абайдың шығармашылығын білім беру процесіне енгізудің әдістері талданады. «Ежелгі дәуірдің ғұламаларының өзі әр шығармаларындағы басты мәселе «адамгершілік» деп білді» [3].

Абайдың көзқарасы бойынша, нағыз білім адамды барлық жағынан жетілдіруге бағытталуы қажет. Ол адамды тек біліммен ғана емес, тәрбиемен, әдептілікпен, адамгершілікпен де толықтыра отырып қалыптастыруға болады деп есептейді. Бұл гуманистік көзқарас қазіргі білім беру жүйесіне жаңа бағыт береді: білімгерлерді тек шығармашылық және интеллектуалды тұрғыдан дамытып қана қоймай, оларды моральдық жағынан да тәрбиелеу маңызды. «Инновациялық білім беру қоғамды жандандырады, жас ұрпақты үміттендіреді, барлық білім беру саласы соған бағдарланады» [4].

Абай Құнанбайұлының шығармашылығы – қазақ халқының рухани және моральдық дамуының негізі ғана емес, сонымен қатар қазіргі білім беру жүйесіне шығармашыл тұлға қалыптастырудың тиімді әдістерін ұсынатын құнды мұра. Оның гуманистік философиясы, адамға деген құрмет, білімнің жоғары құндылығы мен рухани жетілуге деген ұмтылыс қазіргі заманның білім беру процесінде маңызды рөл атқарады. Абай шығармашылығы арқылы оқушылардың тек ақыл-ойы емес, олардың адамгершілік, шығармашылық қабілеттері де дамиды.

Абайдың гуманистік парадигмасын білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды тұлға ретінде қалыптастыруға, олардың рухани және шығармашылық әлеуетін арттыруға болады. Абайдың поэзиясы мен философиялық мұрасы қазіргі білім беру әдістемелерінде оқушыларды жан-

«АБАЙ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫНЫҢ ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ӘСЕРІ»

ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ - ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ

жақты дамыған, қоғамға жауапты, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеудің құралы ретінде тиімді пайдаланылуы тиіс.

Осылайша, Абай шығармашылығын оқу процесіне енгізу – ұрпаққа адамгершілік, шығармашылық және рухани құндылықтарды жеткізу, олардың толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ету мақсатында білім беру жүйесінің маңызды элементіне айналады. Абайдың гуманистік идеяларының маңызы уақыт өткен сайын артып, оның шығармалары әлемді терең түсінуге, өзіндік көзқарас қалыптастыруға және қоғамда орнықты адам болуға деген ұмтылысты нығайтады. «Кез келген өнер өнімі рухани тұтыну үшін қажеттігін ескерсек, Абай сын сарабына салып отырған мәселелердің маңызы ерекше екенін барынша түйсінеміз, түсінеміз» [2].

Абайдың 1887 жылы жазылған «Өлең – сөздің патшасы» он бес шумақтан тұрады. Оның он шумағы өлең, оған қойылар талап, қазақ арасындағы өлеңге деген көзқарас туралы. Абай танымындағы өлең – «сөздің патшасы», «сөз сарасы» деген жолдары өлеңнің қасиетін кетіретін әрекеттерді сынға алады. «Қазаққа өлең деген бір қадірсіз» болғанын «көр-жерді өлең еткен ақылсыз, надан ақындар», «қобыз бен домбыра алып, топта мақтау айтқандар», «әркімнен өлеңмен қайыр тілеп, сөз қадірін кетіргендер», «мал үшін тілін безегендер» [1:96] деген жолдары арқылы көрсетеді. Абайдың поэзиясындағы әрбір жолдың мәні мен мағынасын талдау үшін студенттерге креативті тапсырмаларды ұсындық.

Тапсырма: «Поэзия әлемінде саяхат» жобасы. Бұл әдіс арқылы студенттер тек өлеңді талдап қана қоймай, оны түрлі қырынан қарастырып, терең түсіну үшін шығармашылық жобалар жасайды. Оқу процесінде студенттерге өздерінің пікірлері мен түсініктерін көрсету, шығармашылық қабілеттерін дамыту мүмкіндігі беріледі.

Мақсаты: Студенттердің әдеби талдау дағдыларын дамыту, сөздің маңызы мен рөлін терең түсіндіру, шығармашылық ойлауды арттыру, сөздің әлеуметтік және мәдени құндылығын көрсету.

Нұсқау: ЖИ <https://fliphtml5.com/learning-center/ru/how-to-make-a-flipbook/> платформаларын пайдалану арқылы «Саяхатқа шығу» (Идеяның визуализациясы) әдісі. Студенттерді поэзия әлемінде саяхатқа шақыру арқылы әрбір студентке өлеңнің бір жолы немесе бөлімін беру. Олар сол бөлімі бойынша креативті тапсырма құрастырып, сол өлеңнің мазмұнын визуализациялайды.

Мысалы: Өлеңнің әр жолына қатысты постер жасау, мультимедиялық көрініс, бейнемазмұн немесе әңгіме жазу арқылы өзінің түсінігін көрсету.

Нәтижесі: Абайдың «Өлең - сөздің патшасы, сөз сарасы» өлеңін оқыту барысында креативті әдістерді оның ішінде ЖИ платформаларын пайдаланғанда жоғары нәтиже байқалды. Білімгер-жастарға осы әдіс тиімді болып көрінді себебі ақынның айтайын деген мәселесі қазіргі қоғаммен салыстыру барысында ұқсастықтары көп болып көрінді. Ендеше, зерттеу нәтижесін диаграмма жүйесімен көрсетсек.

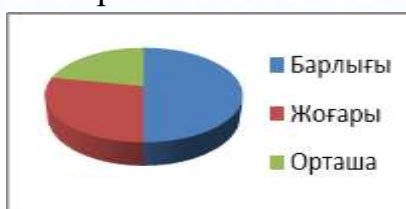

Диаграмма 1. («Өлең - сөздің патшасы, сөз сарасы» өлеңін оқытудағы эксперимент нәтижесі).

Бұл тапсырма студенттерді шығармашылық тұрғыдан өлеңді талдауға, сөздің маңыздылығын жаңа көзқараспен тануға мүмкіндік береді. Визуализацияның арқасында, ақынның айтайын деген ойын, постерлер арқылы елестете алды. Студенттер өздерінің креативті қабілеттерін шындай отырып, поэзияның терең мағыналарын заманауи тәсілдермен жеткізуге талпынады. Зерттеу нәтижесіне қазақ тілі мен әдебиеті білім беру бағдарламасының 3 курс білімгертері қатысып, кері байланыс барысында жүрекше стикерлер таратылды. Сол стикерлерге жазған пікірлерін оқу барысында, 18 білімгер (56.25%) өте жоғары нәтиже көрсетті, 14 білімгер (43,75%) өздерінің түсінгендерін, сонымен қатар шығарманың әсері орташа дейгейді қабылдағандары көрініс тапты, төмен деңгей анықталмады. Демек, Абайдың ойлары қазіргі заманның ақпараттық қоғамына қатысты өзектілігін сақтап тұр. Өлеңнің негізгі идеяларын бүгінгі күнмен салыстыра отырып, қоғамның ақпаратқа деген көзқарасын өзгертуге болатыны айқындалды.

«Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасы» өлеңін оқытудағы «Поэзия әлемінде саяхат» жобасы студенттерге шығармашылық тұрғыдан өлеңнің терең мағынасын түсінуге мүмкіндік берді. Бұл көрсеткіштер Абай шығармаларының бүгінгі күні де жастар арасында терең талданып, қолданылатынын дәлелдеді. Жобаның нәтижесі студенттердің сөздің маңыздылығын жақсы түсінгенін және

«АБАЙ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫНЫҢ ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ӘСЕРІ»

ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ - ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ

қазіргі заманда оның әлеуметтік және мәдени маңызын қайта бағалауға бағытталғанын көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абай. Шығармаларының академиялық толық жинағы. Үш томдық. 1-том. Алматы: «Жазушы» баспасы, 2020. – 640 б.
2. Aimukhambet Z. A. Абай өлеңдері метопоэтика парадигмасында //Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. PHILOLOGY Series. – 2021. – Т. 136. – №. 3. – С. 84-93.
3. Дуйсенби А. К., Ысқақұлы Д. Түркі әлеміндегі абай мұрасы зерттеулерінің мета-анализі //Вестник университета Ясави. – 2023. – Т. 4. – №. 130. – С. 67-77.
4. Suarez L. Ismath Beevi James. Visuo - spatial Memory Advantage of Biscrptal Bilinguals- Proceedings of the 2- thAnnual Internatio- nal Conferenceon Cognitive and Behavioral Psychology . -25-26 February 2013, Singapore. – P. 60-67.